

Zorlukların Üstesinden Gelmek: Güney Kafkasya'da Queer Güvenlik Dinamikleri ve AB Üyelik Süreci

Giriş

Güney Kafkasya'da queer güvenlik, jeopolitik dinamikler ile çeşitli kültürel anlatılar arasındaki karmaşık etkileşimi ortaya çıkarmak için önemli bir perspektif görevi görüyor. Bu makale queer dayanışmayı, Avrupa güvenliğine yönelik yeşil vizyonları, bölgesel savaşlar ve acil durumlar sırasındaki dayanıklılığı ve Avrupa Birliği'nin rolünü tartışıyor. Güvenlik söylemi ön plana çıkarıldığında Güney Kafkasya'daki queer toplulukların deneyimlerini neyin farklı kıldığını inceleyerek bölgedeki queer güvenliğin çok yönlü ortamına dair içgörü sağlamayı amaçlıyor.

Farklı Manzara: Genel Anlamda Bölgesel Bağlam

Bölgedeki LGBTİ+ topluluklarının karşılaştığı zorluklar, tarihsel ve politik bağlamda derinlemesine etki etmiş durumda; Sovyet döneminin geçmeyen etkisi, mevcut durumun şekillenmesindeki en büyük etkenlerden birisi. Bolşevik ve geç Sovyet dönemlerindeki yasal düzenlemelere dayanan queerfobik uygulamalar, LGBTİ+ söyleminin siyasette ve medyada ele alınış biçimini etkilemeye devam ederek toplumun yaşamına doğrudan etki ediyor. Sovyet döneminde erkeklerin eşcinsel eylemlerinin suç sayılmaya başlanması, yalnızca bölgedeki LGBTİ+ topluluğunu saklanmak zorunda bırakmakla kalmadı, aynı zamanda devam eden nefret dolu kamusal söylemleri de körükledi (Caucasus Edition, 2018). Gürcistan'da 2000'de, Azerbaycan'da 2001'de, Ermenistan'da ise 2003'te bu yasalar kaldırıldı (Heinrich Böll Stiftung, 2016). Bu yasal değişiklikler önemli bir ilerlemeyi temsil ederken, topluluğa yönelik halkın tutumundaki gelişme sınırlı kaldı.

Sovyet döneminin ve ardından eşcinsel eylemlerin suç olmaktan çıkarılmasının ardından, Güney Kafkasya bölgesi queer güvenliğiyle ilgili zorluklarla boğuşmaya devam ediyor. Her üç ülke de – Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan– benzer zorluklar yaşamakla birlikte topluluğu ilgilendiren farklı sorunlar da mevcut. Şu anda topluluk, fiziksel, psikolojik ve sembolik şiddeti kapsayan, bölgedeki düşmanca ortamı gösteren ve queer güvenliği konusuna eleştirel yaklaşımı açıkça gösteren direkt saldırı ve tacizlerle karşı karşıya. Dolayısıyla bölgedeki LGBTİ+ topluluğunun genel durumu endişe verici.

ILGA Europe'un Rainbow Europe Endeksi, 2014 yılından bu yana, Azerbaycan'ı LGBTİ+ bireylerin korunmasına yönelik mevzuat ve politika açısından en kötü sicile sahip ülke olarak sıralıyor ve ülkeyi 46 Avrupa Konseyi üyesi ülke arasında en alt sıraya koyuyor (ILGA-Europe, 2023). Aynı endeks, Ermenistan'ı 44'üncü sıraya koyarken ve LGBTİ topluluğuna yalnızca yüzde 7 oranında hak koruması sağladığını belirtiyor. Gürcistan, bölgede en iyi durumda olan ülke olmasına rağmen LGBTİ bireylere yönelik yasal ve politik güvenceler yalnızca yüzde 25'te kalıyor. Bu rakamlar Güney Kafkasya'daki queer güvenliğin acilen incelenmesi gerektiğinin altını çiziyor. On yıl öncesine kıyasla LGBTİ+'ların görünürlüğü ve seslerini duyurma şansı artmış olsa da, toplumun ve devletin topluluğa yönelik tutumu büyük ölçüde değişmeden kaldı. İstatistikler nefret suçları ve nefret söylemi, ayrımcılık, şiddet ve zulmün her geçen yıl arttığını gösteriyor. Sonuç olarak bu gerçeklik, LGBTİ+'ların, özellikle de trans bireylerin hayatlarını her anlamda şekillendirmeye, durumlarını ağırlaştırmaya ve onları kamusal hayattan uzaklaştırmaya devam ediyor.

Bölgede Queer Dayanışması

Bölgedeki hem ilgili hükümetler hem de toplumlar tarafından çıkartılan önemli zorluklar karşısında,

queer dayanışması, Güney Kafkasya queer topluluğu içinde dayanıklılığın artırılmasında ve seslerin yükseltilmesinde çok önemli bir role sahip. Ancak queer dayanışmasını sağlayabilmek, hem her bir ülkede hem de genel olarak bölgede oldukça zor.

Her ülkedeki hükümetler queer hareketlere oldukça düşük düzeyde destek sağlıyor ve özellikle Azerbaycan'da topluluk, bir sosyal grup olarak tanınmıyor. Tam tersine, devlet yetkilileri, devlet tarafından finanse edilen kurumlar ve kitle iletişim araçları, topluluğu hedef alan eylemleri aktif olarak destekliyor ve bu eylemlerin propagandasını yapıyor. Örneğin hükümet yetkilileri ve milletvekilleri, topluluğa karşı zararlı klişelerde ısrar ediyor ve temel hak ve özgürlükleri kısıtlamayı amaçlayan yasa ve politikalara yönelik desteklerinin her geçen gün artırıyor. Bu durum, toplumun öncelikli olarak Batılı ülkelerden destek aradığı bir ortamın oluşmasına neden olarak, organizasyonların sınırlı kaynaklar için rekabet ettiği, dayanışmadan ziyade ayrışmanın ortaya çıktığı bir ekosisteme yol açıyor.

Dahası, queer ideoloji her ülkede oldukça az farkındalığa sahip ve bu da toplumsal cinsiyet ve sosyal bilgiler alanındaki önemli bir boşluğu gösteriyor. Bu çalışmalar kasıtlı olarak apolitik bırakılıyor ve aktivistlerin üzerinde aktivizmle uğraşırken kendilerini geliştirmeleri konusunda baskı oluşturuyor. Bu bazen queer-feminist toplulukların trans-dışlayıcı radikal feministlere karşı çıkmasıyla çatışmalara yol açıyor. Bu ideolojik farklılıklar topluluğun daha da bölünmesine neden oluyor.

Bu alan aynı zamanda bu konularda çalışmanın tehlikeli görülmesi ve İngilizce konusunda yetkin ve sosyal konuları derinlemesine anlayan vasıflı aktivistlere duyulan ihtiyacın karşılanamaması nedeniyle insan kaynağı konusunda da sıkıntı yaşıyor. Herkesin aynı tarafta olmasını ve hükümet için çalışmamasını sağlamak için birlikte çalıştıkları kişiler arasında güvene dayalı bir ilişki kurabilmek de önemli hale geliyor. Yeni aktivistlerin yetişmesine yönelik bu zorlu ortam, deneyimli aktivistlerin ülkeyi terk etmesine neden olan akıl sağlığı problemleri ve güvenlik endişeleriyle birleştiğinde, insan kaynaklarının daralmasına ve queer dayanışma sürecinin yavaşlamasına neden oluyor. İnsan kaynağında yaşanan azalış, aynı zamanda topluluk oluşturma etkinliklerini organize etme kapasitesinin de azalması anlamına geliyor ve topluluğu olumsuz etkileyen bir kısır döngü oluşmasına neden oluyor.

Bölgedeki bir diğer önemli sorun ise insanların LGBTİ+ hakları aktivizmi algılaması ve bunun uygulanması sırasında karşımıza çıkıyor. Bazıları, yüksek tehlike seviyesi nedeniyle, topluluğun güvenliğini ve çalışanların bilgilerini korumak için gözlerden uzakta çalışarak sade bir strateji benimsemeyi tercih ediyor. Diğerleri, yapılan fedakarlıkların farkında olmalarına rağmen, queerlerin daha öne çıkmasını sağlamak için kamusal görünürlüğün artırılmasını amaçlayan, daha yüksek sesli bir aktivizm yaklaşımını savunuyor. Bu ideolojik farklılıklar bölgedeki queer dayanışma çabalarını önemli ölçüde etkiliyor.

Tüm bu zorlukların ortasında topluluk, bölgedeki diğer aktivistlerle bağlantılar kurmaya çalışıyor. Bölgedeki queer dayanışması, insan kaynağı eksikliği nedeniyle çok yavaş ilerliyor ve pek çok organizasyon bu konuya gündemlerinde yer vermiyor. Genel olarak bölgesel işbirliği, Azerbaycan ile Ermenistan arasında devam eden çatışmaların yanı sıra Azerbaycan'da queer STK'lara sınırlı alan sağlanması gibi engellerle de karşı karşıya kalıyor.

Acil Durumlar Karşısında Dayanıklılık: Queer Hayatta Kalma

Dayanışma ve queer aktivizminin daralan alanı ve bölgesel anlamda yaşanan olumsuzluklar yüzünden zaten problemlerle karşı karşıya kalan LGBTİ+ topluluğunun güvenliği, acil durumlarda daha da büyük tehditlerle yüzleşiyor. Azerbaycan ile Ermenistan arasında 21 Eylül - 10 Kasım 2020 tarihleri arasında yaşanan son silahlı çatışma, İkinci Dağlık Karabağ Savaşı, pandeminin yarattığı zorluklarla birleşerek bölgedeki queer topluluğu çok daha sert bir şekilde etkiledi ve her alanda kırılganlıklarının artmasına neden oldu.

Ekonomik ayrımcılık, özellikle trans bireyler için, karşılaşılan ilk engeldir ve çoğu zaman hizmet sektörlerinde yaygın olan queer dostu istihdam alanı seçeneklerinin daha da azalmasına neden olur. Pandeminin, topluluktan pek çok kişinin istihdam edildiği turizm sektörü de dahil olmak üzere çok sayıda mekanı kapanmaya zorlanması ile birlikte mali güvensizlik anlamında ciddi bir artış yaşandı. Bu durum queer kişilerin maruz kaldığı sistemik şiddet, sınırlı başa çıkma becerileri ve destek

mekanizmaları ile birleştğinde, hassas zihinsel ve ruhsal durumlarını etkileyerek, acil durumlarda karşılaştıkları güvenlik risklerini daha da yoğunlaştırdı.

Bu zorlukların ortasında topluluğun içinden sığınabilecek bir yer arayan pek çok kişi, LGBTİ+ bireyler için genellikle daha muhafazakar ortamlar olan aile evlerine veya bölgelerine geri döndü. Ancak aile üyelerinin işsizlik, kendini ifade etme ve ilişki durumlarıyla ilgili baskılar uygulaması ve bunun da yaşanması zor bir ev ortamı yaratması nedeniyle tansiyonu oldukça yüksek günler yaşamak zorunda kalıyorlardı.

Hayatta kalmak için seçilmiş aileler oluşturmasıyla bilinen LGBTİ+ topluluğu, pandemi sırasında bu destek ağlarından kopmak zorunda kaldı ve izolasyon ve depresyon duyguları yoğunlaştı. Mali kısıtlamalar sosyal etkileşimlerini daha da azalttı, toplu taşımaya erişimlerini kısıtladı ve arkadaşlarıyla etkileşim kurma ve sosyal aktivitelere katılmalarına engel oldu.

Ordunun güçlü bir homofobi sergilemesi ve askerlik hizmeti sırasında topluluk için düşmanca bir ortam yaratması nedeniyle, savaş sırasında zorluklar devam etti. Zorunlu askerlikten kaçmak için topluluk üyeleri sıklıkla aşağılayıcı prosedürlere maruz kalıyordu ya da bazı durumlarda oldukça yanlış bir biçimde akıl hastası olarak rapor edilip rehabilitasyon merkezlerine gönderiliyordu.

Savaş aynı zamanda LGBTİ+ aktivistleri için büyük zorluklar da yarattı; barışı savunmak düşmanlığa yol açtı ve onları ek tehlikelerle karşı karşıya bıraktı. LGBTİ+ haklarına ilişkin söylemin bir kenara itilmesi, çatışmanın aciliyetinin gölgesinde kalması milliyetçi ve vatansever pratiklerin artmasına yol açtı. Milliyetçilikteki bu yükseliş, queer topluluğu için ek bir tehdit oluşturdu ve onların hedef alınma riskini daha da artırdı.

Sonuç olarak, kolay hedef haline getirilen, finansal güvensizlikler, akıl sağlığı sorunları ve artan kırılganlıkla boğuşan queer topluluklar, acil durumlarda daha çok tehditle karşı karşıya kalıyor ve bu durum kriz zamanlarında LGBTİ+ topluluğunu korumak için kapsayıcı ve koruyucu önlemlerin alınmasının zorunlu olduğunu gösteriyor.

Güney Kafkasya'da eşcinsel güvenliğe AB desteği

Güney Kafkasya ve Avrupa'nın diğer bölgelerindeki queer kişilerin güvenliklerine ilişkin durum, AB üye ülkeleri arasında LGBTİ+ haklarına yönelik farklı düzeylerdeki bağlılığı gösteriyor ve eşitsizlikleri vurguluyor. Bazı AB ülkeleri topluluk için güvenli alanlar oluştururken, diğerleri queer haklarını savunma konusunda zorluklar yaşıyor. AB, özellikle Doğu Ortaklığı ülkeleri olan Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da LGBTİ+ haklarının geliştirilmesine yönelik özel girişimlerde bulunuyor. AB üye ülkeleri arasında bu konuda tam bir birlik olmamasına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşcinsel haklarına yönelik genel taahhüt, AB'yi topluluğun temel savunucularından biri olarak konumlandırıyor. Bu bağlılık, AB'nin Doğu Ortaklığı bölgesine verdiği mülki destek ve LGBTİ+ sorunlarına odaklı bir yaklaşım ile kendini gösteriyor. AB'nin yeşil vizyonu, olumlu uygulamaların ve düzenlemelerin AB içerisindeki daha ilerici ortamlardan Güney Kafkasya bölgesine aktarılmasını sağlayarak queer haklarının kapsamlı bir şekilde ilerlemesini sağlayabilir.

Güney Kafkasya'da LGBTİ+ aktivizmine yönelik hükümet desteğinin eksikliği de göz önünde tutulursa AB, hareketin sürdürülmesinde, gerekli kaynakların ve savunuculuk platformlarının sağlanmasında önemli bir rol oynuyor. AB'nin desteği bölgesel ve uluslararası işbirliğini teşvik ederek queer topluluğunun LGBTİ+ haklarına yönelik etkili savunuculuk yapmasına olanak sağlıyor. Destek, finansal kaynakların ötesine geçerek topluluk kurma ve ağ oluşturmaya imkan sağlayan alanlar yaratıyor. ILGA toplantıları, AB merkezli kuruluşlar tarafından düzenlenen etkinlikler ve elçilik girişimleri gibi konferanslar, Güney Kafkasya'daki queer aktivistlerin bağlantı kurması, deneyimlerini paylaşması ve dayanışma ağı oluşturmaları için önemli platformlar olarak hizmet ediyor.

Çeşitli AB ülkelerinin büyükelçilikleri, Güney Kafkasya'daki LGBTİ+ sorunlarının ele alınmasına katkıda bulunuyor, topluluğa sorunlarını dile getirme ve destek bulma fırsatları sunan resepsiyonlar ve toplantılar düzenliyorlar. AB'nin çok yönlü desteği yalnızca kaynak sağlanmasına yardımcı olmakla

kalmıyor, aynı zamanda işbirliği yapılabilecek bir ortam oluşturuyor, Güney Kafkasya'daki aktivistlere bölgedeki queer insanların karşılaştığı özel güvenlik sorunlarına odaklanma ve bunlara meydan okuma konusunda güç veriyor. Temelde AB'nin taahhüdü, queer güvenliğinin birbirine bağlılığını vurguluyor ve "bazılarımız güvende değilse hiçbirimiz güvende değiliz" ilkesini yansıtır ve farklı jeopolitik ortamlarda LGBTI+ haklarının güvence altına alınmasında kolektif çabanın önemini gösteriyor.

Sonuç

Sonuç olarak, Güney Kafkasya'daki queer topluluğu kapsayıcı ve ilerici haklara ulaşma ve güvenliği sağlama yolunda sürekli zorluklarla karşı karşıya kalıyor. Queer dayanışmasına öncelik vermek ve dirençli bir hareket inşa etmek, queer toplulukların seslerini duyurabilmesi açısından çok önemli. AB'nin destek sağlamada oynadığı önemli rol şimdiden önemli başarılarla olanak sağlıyor. Topluluk, sürekli çaba göstererek ve kararlılıkla kimseyi geride bırakmamayı, herkes için daha kapsayıcı ve güvenli bir ortam geliştirmeyi hedefliyor.

Yazan Nej Goolé

Kaynakça

1. Caucasus Edition. (2018, February 3). Under the Rainbow Flags: LGBTI Rights in the South Caucasus | Caucasus Edition.
(<https://caucasusedition.net/under-the-rainbow-flags-lgbti-rights-in-the-south-caucasus/%5D>)
2. "Live as you wish, but make sure other people do not know" | Heinrich Böll Stiftung. (2016, December 8). Heinrich Böll Stiftung.
(<https://www.boell.de/en/2016/12/08/situation-lgbti-individuals-soth-caucasus>)
3. ILGA-Europe. (2023, May 11). Rainbow Europe Map and Index 2023 | ILGA-Europe. ILGA-Europe | Safety, equality and freedom for LGBTI people in Europe & Central Asia.
(<https://www.ilga-europe.org/report/rainbow-europe-2023/>)